

DÖNTÉS ELŐTT

Írta:
RÉZ MIHÁLY

BUDAPEST
„Pátria” irodalmi vállalat és nyomdai részv.-társaság;
1905

Döntés előtt állunk. Komoly, súlyos harcban, nehéz döntés előtt.

A nemzetre appellál a kormány s az ellenzék is a nemzetre hivatkozik.

Polgári kötelesség a meggyőződés nyilvánítása; a meggyőződés megalkotása is polgári kötelesség.

Nem feudális jog, melyet tetszés szerint gyakorolni lehet; nem szeszélyes vélemény, melyet könnyelműen megalkotni szabad.

Mert nem akkor keletkezik a tett, mikor megnyilatkozik, hanem akkor, midőn megalakul a meggyőződés, mely annak indoka.

Annak a meggyőződésnek határozottsága és mélysége adja meg a belőle fakadó tettek is mélységét s erejét.

Annak a meggyőződésnek komoly megalkotása teszi az abból eredő tettet komolylyá s a lelkiismeretes cselekedet feltétele a lelkiismeretes megfontolás.

Döntés előtt az ellenkező véleményeket tárgyilagosan megítélni polgári kötelességünk.

A házszabályok körüli harc ma úgy tüntettetik fel, mint a parlamentáris és a nemzeti irány közötti küzdelem.

Az ellenzék azt állítja, hogy a revízió meg nem engedhető „speciális körülményeink miatt”.

Nem gondolja meg, hogy revízióra ép azért van szükség, mert a közjogi ellenzék olyan követelésekkel áll elé, melyek szépek és üdvösek ugyan, de meg nem valósíthatók – speciális körülményeink között. És nem gondolja meg, hogy a revízió ép azért szükséges, mert az ellenzék oly fegyverekkel küzd, melyek alkotmányellenesek másutt is, de különösen igen veszélyesek – speciális körülményeink között.

Mert hiszen az obstructió okoskodása ez: nem kell a revízió, mert Ausztriával szemben védekezni nagyon gyengék vagyunk. A hatvanhetes alap ratiója is ez: nem kell a negyvennyolc, mert Ausztriát *támadni* nagyon gyengék vagyunk. Egyazon alap.

Ne játszunk tehát a szavakkal, hanem vizsgáljuk tárgyilagosan a tényeket.

A nemzeti törekvések a parlamentarizmussal nem ellenkeznek. De *ezek* a nemzeti törekvések *ezzel* a parlamentarizmussal valóban ellentétben

állanak. Mert nem valódi nemzeti törekvés és nem valódi parlamentarizmus az, a mi ma egymással szemben áll.

A mi parlamentarizmusunk nem valódi parlamentarizmus, ez az egyik ok, melyen a mai konfliktus alapul.

De nem azért, a miért ez ellenzék hirdeti.

Azt mondják, hogy ez a parlamentarizmus azért nem valódi, mert nem gyökerezik a nemzet széles rétegeiben s mert parlamentünkben nincsen váltogazdaság.

A többség valóban monopolizálja az uralmat. De miért? Mert nincs ellenzék, amely felváltani képes legyen. Valóban fejvesztett logika az, mely a kormánypártot akarja felelőssé tenni egy légben járó ellenzéki politika természetes következményeiért.

A közjogi ellenzék látta, hogy az ország (meggyőződésből, vagy gyengeségből, romlottságból, vagy hazafiatlanságból, ki tudná eldönteni) nem akarja megdönteni a közjogi alapot. Az ellenzék panaszkodt is egyre, hogy a politikai erkölcsök mindinkább romlanak. Beismerte a tényt, hogy elvei elfogadására a lehetőség mind kevesebb. De a közjogi alapról lelépni elmulasztotta. Mind-egyeddig azt hittük, talán így kell szerintük lenni, talán úgy jó és helyes ez – speciális körülményeink között. Mert valahányszor egy abszurd, logikátlan, a világnak semmi példájával és semmi okoskodásával meg nem védhető ellenzéki argumentummal kell szembeállanunk – s nem lehet mondani, hogy ez ritka eset – olyankor mindig

felemlíttetnek ezek a mi körülményeink, melyek úgy látszik valóban szomorúan speciálisok.

Ha valamely kérdés körüli harc kitörésekor az ellenzék azonnal a legdurvább hangba csap át; ha azonnal felszínre kerülnek a leggyengébb elemek; ha terrorizáltatják mindenki, aki mérsékelt s ha elnyomatik minden, a mi argumentáció; ha minél magasabb a küzdő politikusnak a nemzet által adott méltósága, annál kevésbé szabad azt megvédenie; ha eképp az a meggyőződés gyökerezik a nemzet kevésbé mívelt rétegeibe, hogy hiszen az ész, jellem és tudás csak parádés ruha, jó a békés napokra – amikor rendesen semmit sem teszünk – de ha veszélyben a haza, ime akkor nem ez az, amire az országnak szüksége van; ha valaki ezek ellen szólani bátorodik: mindegy – úgy halljuk akkor – így helyes, így szükséges ez – speciális körülményeink között.

Mikor azonban a szabadelvű párt monopóliumáról van szó, akkor körülményeink már egyáltalán nem olyan speciálisak. Anglia alkotmányossága, parlamentáris váltógazdasága az az eszménykép, amely ilyenkor egyszerre eltölti lelüket. És hangzik a panasz, hogy nincs az ellenzéknek a hatalomban része. (Politikailag ez nem igaz. Hosszú évek óta túlságosan is nagy az események menetére való befolyása. Személyileg igaz lehet – hinc illae lacrimae.)

Ha minden baj kútforrása ez, hagyja el a közjogi alapot; ha annak meddségéhez ragaszkodik, ne panaszkodjék a következmények miatt.

A szabadelvű párt mit tegyen? Mondjon le ő

is talán? Legyen semmivé, vagy delegáljon önmagának ellenzéket kormányképes tagjai közül? Vagy talán a nemzetnek kellett volna lemondania a hatvanhetes alapról, s függetlenségi többséget kellett volna adnia – nem azért, mert helyes – hiszen évtizedek óta nyilvánítja, hogy nem az – de csupán csak azért, mert ez által a parlamenti váltógazdaság eléretik?

Valóban a logika – úgy látszik – igen hazafiatlan dolog; nem csoda, hogy ellenzéki részről olyan igen gyakran mellőztetik.

Ezt a többségi monopóliumot obstrukcióval rendszeresen megkorrigálni nem lehet; az obstrukció csak a párturalom szorosabbá tételére kényszerít. Mert hiszen aki meg van támadva, az védekezik.

Ha azonban az ellenzék a nemzet akaratához alkalmazkodni nem akar s ebből egy pártnak monopóliuma támad; nem azzal korrigálja meg a hibáját, hogy most már annak akaratával egyenesen szembe helyezkedik.

A többségi monopólium korrekciója az, ha megszűnik a közjogi harc, melyet az ország megunt.

A második érvel – a nemzetiségi agitációtól és a szociáldemokráciától kölcsön vett eme fegyverrel bővebben foglalkoznunk sürgősen. Mi Magyarország tételes közjogán állunk, mely biztosítja a magyar szupremáciát s ha egy újítás a nemzetiségek prédájára dobná az országot, mi azt a parlamentet, mely akként ül össze, magyarabbnak akkor sem fogjuk elismerni.

Nem ismerné el az ellenzék sem s a nemzetiségeket és a nemzetközi szocialistákat az igazi nemzeti akarat hordozóival ő is épp oly kevésbé ismeri el. Milyen csodálatos álláspont azoké, kik magokat egyedül igaz magyaroknak vallván, megtámadják azt a tételes jogot, melyben a magyar felsőbbség megnyilatkozik; de ezen elemeknek, melyeknek (theoriájuk szerint) az igazi nemzet képviseletében igen nagy súlylyal kellene bírniok – ezen elemeknek még politikai létjogosultságát is tagadják. Pedig a szocialisták és nemzetiségiek – ezt nem lehet letagadni – e kérdésben elvtársaik s ha az ellenzéki theória helyes, a nemzeti akaratot nagyrészből ők képviselik.

De ha ezek sem a nemzet, mi mai választók sem vagyunk a nemzet, akkor hogy hol van, azt tudni valóban nem lehet.

Ki a nemzet?

A mai választók? Nem. Annak többsége korrupt tömeg.

A nemzetiségek? Nem. Azok hazafiatlan elemek.

A szocialisták? Dehogy. Azok hazátlanok.

Hát ki a nemzet? Azok, akik mindezekon kívül még fenmaradnak.

Hol van hát az a nemzet, melyre annyiszor történik hivatkozás? Hol van az Apponyi nemzete? A mai cenzuson belül, ahol 30 éven át a kormánypárt többségben volt? Vagy a mai cenzuson kívül, a hol a többség a szocialisták és a nemzetiségieké?

Valóban, a nemzet, melyre ők hivatkoznak, igen exkluzív, igen szűk körű válogatott egy társaság.

A mai cenzuson belül és a mai cenzuson kívül állók nagy többsége abból egyszerűen kizáratik. És *ezt* a nemzetre való hivatkozásnak nevezik.

*

Van ennél világosabb formula: kimondani, hogy csak annak van választójoga, aki jó hazafiságát be tudja bizonyítani. Másnak nincs. Elvégre ebben van logika, mert hisz az obstrukció a parlamentben ezt az elvet követi, sőt immár meg is valósította. A többség rossz hazafi; a többségnek nincs a döntésre joga. Kormánybuktatást, revíziót, parlamenti reformot csak a kisebbségnek szabad eldöntenie, mert ők jó hazafiak. Igen logikus volna ezt az elvet a választókra is kiterjeszteni. A vezéreszme így is ugyanaz marad, de a forma egyszerűbb.

A házszabályrevízió – úgy mondják – oly hatalmaknak adja kezébe a nemzetet, melyeket nem ismerünk s melyeknek iránya a jövőben ellenséges lehet.

De hát a parlamenti korlátlan reform lelkes hivei nem oly hatalmakra appellálnak, melyeknek jövőendő iránya ismeretlen s a nemzeti eszmével ellentétes lehet?

Nem bíznak a jövőendő magyar kormányok hazafiságában, de a nemzetiségek és a szocialisták nemzeti irányában rendületlenül bízni látszanak. És nem döbbenti meg őket, hogy a szocialisták így magyarázzák meg a mai harcban mutatott közönyüket: a ti alkotmányotok az, amely veszélyben van, nem a mienk.

És nem döbbsenti meg őket a tudat, hogy a nemzetiségek nagy része ugyanígy gondolkozik?

Csodálatos gondolat ezekre appellálni s csodálatos idea ezektől várni a parlament *magyarabb* jellegét.

Igaz, anyagilag függő ez a mai magyar intelligencia. Mit hisznek, talán a népünk gazdagabb, anyagilag függetlenebb? Igaz, kiölte belőlünk az idealizmust a létért való küzdelem. Mit hisznek, talán a népben több maradt? Azt hiszik nem teljesen apathikus már az a nép, melynek legmagyarabb vidékein a szocialisták nemzetközi jelszavai erős visszhangra találnak?

Nem, valóban csak a tehetetlenség az, ami új elemektől vár csodát, miután maga a dolgokon változtatni képtelen.

Beteg, bizonyára beteg ez a nemzet, de nem ez a mód ezen segíteni.

Anyagi függetlenséget kell teremteni, ideáлизmust kell teremteni, magyar érzést kell teremteni.

De ha azt akarjuk, akkor hiába fordulunk azon rétegek felé, melyekben az anyagi függés még nagyobb; az ideáлизmus még eltompultabb. Ahhoz a réteghez kell fordulnunk, mely helyzeténél fogva hamarabb lehet független és melyben az ideáлизmus gyorsabban újra ébreszthető. Ahhoz a réteghez kell fordulni, melynek uralma alatt végre is a parlament képe egyedül tiszta magyar.

De fel kell ébreszteni a nemzetnek ezt a rétegét s lelket kell lehelni bele.

Tehetetlenségük bevállása az, ha azt mondják, hogy politikát csinálni ezzel nem lehet.

Nemzet mindig van s az ellenzéki vezérek csak azért nem látják, mert azt saját táborukban keresik.

Nemzet mindig van, csak vezérei nincsenek néha.

A nemzet útja s az ellenzéke kétfelé ágazott. Ne panaszkodjanak, hogy a kormánypárt monopolizálja a kormányzást s ne panaszkodjanak, hogy a nemzet támogatja e monopóliumot. Ha tudnának engedelmeskedni a nemzet akaratának, meghajolnának a befejezett tények előtt s elejtve a közjogi harcot, megtörhetnék a szabadelvűpárt monopóliumát. Ha pedig tudnák vezetni a nemzetet, megváltoztathatnék magát a közjogi alapot. Így azonban sem vezetni, sem követni nem tudják a nemzetet s most miután lehetetlen alapra állva magokat elszigetelték, vádolják a kormánypárt monopóliumát és minthogy lehetetlen kívánságaikban nem követi a nemzet, vádolják a nemzetet is

A kormánypárt a kormányzásról – mondjon le. A mai választóközönség az ítélestről – mondjon le. Nem egyezik az ellenzék irányával, tehát nincs létjoga.

És lázasan keresik, hogy az ő létjogosultságuk már most miben gyökerezik.

A parlamentben elvesztették a csatát: de hát „a többség korrupst tömeg”. A koronához appelláltak: a király „megsérti esküjét”. A választókra kellene appellálni: a választók „a nemzetet nem képviselik”.

Ekként küzködve vívják ellentétes elvekkal nap-

nap után csatáikat a királyhoz appellálva abban, amit eldönteni a parlament joga s a parlamenti illetékességhez ragaszkodva abban, amiben ítélni a nemzet joga (legyen bár a kérdés jogi és nem politikai).

És most ott állanak hazánk törvényei minden alkotmányos tényezőinek ellenében saját csalhatatlanságuk tudatának egyedüli glóriájában ragyogva.

A nemzetet vagy követni, vagy vezetni kell. A vezetésre nincs bennük elég tehetség; a követésre nincs bennük elég önmehtagadás.

Pedig ez a nemzet a vezetésre rászorult. Nem idegen elemekben kell keresni a nemzet erejét; a megváltás csodáját azoktól hiába várják. Ennek az országnak intelligenciája mindig megtette kötelességét s akikben volt erő, még mindig fel tudta ébreszteni annak ideálijusát. Nincs nemzedék olyan, mely nélkül születik; nincs nemzedék, mely nélkül élni ne lenne képtelen. Az isten nem teremt nyomoréknak egy egész generációt.

De tudni kell vezetni.

Ehhez a magyar intelligenciához, ehhez a függetlenségét, ideálijusának erejét vesztett magyar intelligenciához kell fordulniuk. Meg kell látni annak bajait és meg kell azokat orvosolni.

Megfogyatkozott ennek a magyar gentrynek ereje; a lelkesülése, a függetlensége, az ideálijus is megfogyott.

Ha szülőfalumon végigmegegyek, elpusztult, roskadó nemesi kúriák tekintenek reám. Romok kö-

zött járok, ha a házakat nézem; romok között járok, ha nézem az embereket. Annyi házat és annyi jellemet látok omladozó félben.

Pedig ez a középosztály vívta meg a negyvennyolc nagy küzdelmeit. Önök elhagyták pusztulni, megmentésére nem volt egy szavuk. És most csodálkoznak, ha annak nincsen ereje. Ha eljöttek a megpróbáltatásnak napjai, a mi apáink eldobták a tollat s odahagyták a közszolgálatot. Hányan tudják elhagyni ma hivatalukat, ha kitör a zivatar? Hol vannak azok a birtokok, ahová visszavonultak apáink egykoron, ha odahagyták a közszolgálatot.

Ha nincs e nélkül az osztály nélkül függetlenség, meg kellett volna ezt az osztályt menteniök. Ha pedig annak megmentésére nem voltak képesek – soha egy gondolatuk nem volt eziránt – akkor nyugodjanak meg, hogy e nélkül nem lehet csinálni függetlenségi politikát. Ha vezetni nem tudták, kövessék most legalább.

Azt mondják: a kormányoknak kellett volna tenniök. Kellett volna azoknak is. De az ország igazgatásának súlyos nehézségei – melyeket önök mindig gyarapították – ebben sokszor akadályozták a kormányt s a kormányok végre is mutathatnak üdvös alkotásokat. De önök, akiknek sohase kellett vesszőparipáikról leszállniok, hogy a gyakorlati kormányzás nehézségeivel megküzdjenek; önök, akiknek pályáját nem jelzi egyetlen alkotás: mit tettek, mit gondoltak, mit terveztek ezekért az érdekekért? A kormány legalább belátta, hogy az az osztály gyenge; önök elhagyták

gyöngülni, de olyan ábrándokat szóttek, mintha még mindig volna annak ereje.

Független erők nélkül nem lehet csinálni függetlenségi politikát.

Ne csináljanak osztálypolitikát, de csináljanak függetlenségi politikát. Erősítsék meg az ország függetlenségének támaszait.

Erősítették volna meg a függetlenségi politika másik nagy támaszát: a magyar köznépet. Úgy beszéltek róla mindig, mintha örökölték volna a népet a negyvennyolcadiki törvények alkotóitól, de Európa humánus törvényei közül egyet sem követeltek, hogy azon segítsenek. Kenyerük lévén az agitáció s nem lévén semmi más feladatuk, elhagyták mégis csábíttatni a népet a szocializmus nemzetközi iránya által. Nem tudtak segíteni a népen, nem tudták visszahódítani s most csodálkoznak, ha csöndes az utca vagy ellenük zajong. A középosztály elgyengült s a nép apathikus. Ezért beteg a magyar parlamentarizmus, nem pedig azért, mert az uraknak a hatalomban nincs részük, – minthogy a kormánypárt mindent monopolizál. Az ország anyagi és erkölcsi gyöngesége az, amiért a magyar parlamentarizmus beteg. Ezen kellene sajnálkozniuk.

Meg kellett volna ezt változtatniuk, vagy levonni belőle a konzekvenciát. Középosztály nélkül, a föld népe nélkül, ugyan kivel csinálnak most majd függetlenségi politikát?

Katói frázisok nem adhatnak erőt.

Gyengék vagyunk, romlottak vagyunk. Ezért nem bíznak bennük az ellenzékiek. A technikai obstrukció ezért már végső fegyverünk. Ez az Ő hitük.

De ha vívmányokról, ha közjogi harcokról van szó; ha elő kell idézni egy veszedelmes konfliktust nemzet és korona között: olyankor egyszerre mindezt elfeledik, akkor egyszerre hősi erőtől duzzadó bátor, ideális nemzet vagyunk.

Valóban csodálatos.

A hatvanhetes kiegyezés szerintük értéktelen, csekélység a mi az ország jogaiból még megmaradt.

Ezen az alapon egészségesen fejlődni sem lehet.

És íme mégis most egyszerre azt mondják nekünk: ezen az alapon erőnk kifejlődött és végre most már – hogy ezt meg nem érhetette Deák Ferenc! – jogokat követelhetünk, mert a diadal bizonyos.

De ha meg kell védeni a technikai obstrukció fegyverét, akkor egyszerre ismét korrupt, roskatag nemzet vagyunk. Végünk, reménytelenül végünk van s még azt a kis – értéktelen – hatvanhetet megvédeni is képtelenek vagyunk.

Az emberi szó hatalma valóban csodálatos, s nem lehet mondani, hogy a fantáziának gyakorlati politikus hasznát nem veheti.

Azok azonban, kiknek a csillogó fantázia bűvereje meg nem adatott és azok, kik egy varázsütés erejével egy s ugyanazon tényt egyszerre két színben látni képtelenek; az ilyen alternatív igaz-

ságoknak nem barátjai. És önkéntelenül azt kell maguktól kérdeniök: ha ez a nemzet valóban oly gyenge, hogy egy osztrák, alkotmánytipró kormánynak sem bír ellentállani; micsoda lelkiismeretlenség volt akkor az obstrukció révén annyi veszedelmes konfliktusba sodorni azt bele; és ha ez a nemzet olyan nagyon erős, hogy bátran vezethetjük a támadó harcba is, micsoda hipokrizis azt mondani, hogy alkotmányunkat megvédeni majd nem lesz ereje.

Olyan gyöngék, – így mondják – olyan romlottak vagyunk, hogy egy osztrák reakciónárius kormány is biztos többségre talál. És akkor – ezt komolyan mondták – nem lesz más védelmünk mint a technikai obstrukció. Csodálatos lázálmai egy beteg ellenzéknek, melyből a realitás iránti érzék kiveszőben látszik.

Ha majd – így képzelik – eljön a nap, midőn Magyarország ege beborult, s egy gyászos szándékú uralkodó ki akarja újra mondatni, hogy Magyarország nem létezik; s a rettenetes katasztrófában ebben a nemzetben nem lesz férfi és nem lesz vér férfjaiban; a kétségbeesés utolsó órájában még egy mentség kínálkozik: névszerinti szavazás és zárt ülés.

Íme a Hadúr kardja, melyet egy együgyű pásztor megtalált és elhozá a vezérnek, hogy lenne annak erejéből isten ostora a gonoszok felett.

És akkor egyszerre elcsendesednek a háborgó tenger minden hullámai s a kegyetlenül végzet-szerű világtörténelem dübörgő kerekei megállanak. És azok, akiknek egy nemzet ezredéves

múltja csak mese, akiknek üres szó a királyi eskü s csak hitvány rongy a királyi hitlevél: azok tisztelettel hajolnak majd meg a házsabályok sértetlensége előtt.

És azok, akiknek egy nemzet minden szabadságát elkobozni lesz erejük, húsz ember ellenállásától riadva hátrálnak.

Nem. Ha ez az alkotmány veszélybe kerül, lesznek még férfiak Magyarországon, akik megvédelmézik. Nem szabad előidézni ezt a konfliktust – és egyre ezt akarja az obstrukció – de ha egyszer bekövetkezik, meg fogjuk vívni. Talán elpusztul ismét egy generáció – s ezért nem szabad ok nélkül e harcot provokálni – de kötelességét megteszi.

Lehet, hogy nem lesz így. De akkor nem kell, hogy az ellenség képmutató, házsabály respektálást játszó legyen. Nyersen fog akkor az erőszak fellépni.

És ez természetes. A parlamenti ellenállásnak csak akkor teszi ki magát, ha félnie kell, hogy anélkül az ország fog ellenállani; de ha tudja, hogy az országban ellenállásra nem talál, ugyan minek állítson maga elé egy parlamentben akadályokat. Ugyan kinek a kedvéért játsza majd az alkotmányos komédiát? Csodálatos azt hinni, hogy ha a nemzet tehetetlen lesz, az obstrukciós parlament pedig mindenható: az erőszak majd oly esztelen lesz, hogy egy mindenható akadályt állítson maga elé, holott a nemzetnek nincs ereje, hogy annak respektálását követelje.

Nem. Az alkotmányos érzés, eme hipokrizisére

csak akkor van szükség, ha még van erő a nemzetben s ha azt el kell még ámítani. Akkor az osztrák reakció többséget nem kap, de igenis kap kisebbséget. Hogy ennek a kisebbségnek mit kell majd tennie, azt önök megmutatták, van már reá példa és van már reá praecedens. Pedig az utca nem volt önök mellett. Némán nézte küzdelmüket, sőt ellenségesen. De ha eljön majd a reakció s a szocializmusnak néhány kedvezményt megad, váljon nem fogja-e az utca akkor is azt mondani a reakció minden kísérleteire: a mi megtámadtatik az az önök alkotmánya, a mi megadatik az a mi jogunk.

Akkor beronthatnak majd a gyűlésterembe ők is és összetörhetnek mindent. Erre már van példa. Önök nyújtották nekik.

És azt is mondhatják, hogy mi nem képviseljük a nemzetet. Erre is van már praecedens.

Ha alkotmányos formában jön a reakció, akkor csak mint kisebbség jöhet. Ezt kell mindenkinek, aki a magyar nemzet jövőjében bízik, hinnie. Ezt kell hinniök különösen azoknak, akik minden pillanatban készek voltak provokálni azt a reakciót.

Ha azonban valaha eljönne az idő, hogy a reakció a nemzetben ellenállásra nem talál, semmi oka sem lesz, hogy respektálja az alkotmányos intézményeket.

Akadályokat utóvégre senki sem tart fenn ön-maga ellen.

*

A magyar ellenzék higgadtabb része végső védelmei eszköz gyanánt tisztelte az obstrukciót.

És mégis eltúrte, hogy visszaéljenek vele. Könnyen elejét vehette volna mindennek. Csak egy kis fajszeretet kellett volna és csak egy kis bátorság, mely erőt ad a népszerű frázisokkal szembeállni.

Csak egy kis fajszeretet kellett volna, hogy ne engedjenek provocálni egyre-másra olyan kríziseket, melyeknek eredménye könnyen a reakció lehet. Az a reakció, a melynek – az ő hitük szerint – a nemzet többsége nem bír ellenállani.

Csak egy kis bátorság kellett volna, hogy a népszerűséggel szembeálljanak s ne engedjék az ellenfelet az obstrukció fegyverének megsemmisítésére valósággal *rákényszeríteni* s annak létfeltételévé, minden normális kormányzás alapfeltételévé tenni a revíziót.

Azt mondják: a revízió azért szükséges, mert a többségben nincs erkölcsi erő; ne nyúljanak tehát mechanikus eszközhöz az orvoslás végett, sem pedig erőszakhoz.

Igazán különös. A technikázás talán nem mechanikus eszköz, talán nem erőszak az obstrukció?

Igenis nem volna szükség revízióra, ha a többségben volna erkölcsi erő; de az a többség, a mely itt első sorban dönt; *az ellenzék* komoly elemeinek *többsége*. Ebben *igazán* hiányzott az erő, hogy ellenálljon az obstrukciónak s hogy valóban végső remediumként őrizze azt meg nekünk. Ebben hiányzott az erő, hogy a mi valóban végső eszköz egy konfliktus esetén, éppen egy konfliktus előidézésére használtassék fel minduntalan.

A jogfolytonosságot is emlegetik.

Jogfolytonosságról beszélni nem lehet ott, ahol mindkét fél az erőszak terén áll, de míg az egyik elismeri, hogy amit tett, az csak hatalmi tény, a másik addig erőszakosságát is jognak deklarálja.

Az erőszak terén állott 1849-ben a nemzet és a dinasztia egyaránt. Az 1861. országgyűlés azonban a törvényes alapra lépett. Ezzel szemben Schmerlingék ragaszkodtak ahhoz, hogy Magyarország jogvesztésének elmélete jogos alapon áll.

Akkor Deák Ferenc azt mondta, hogy a tárgyalások fonala ezzel megszakadt.

Az erőszak terén állott kormány és ellenzék a napokban is egyaránt. A kormány azonban kijelentette, hogy amit tett, az csupán hatalmi tény; míg az ellenzék az obstrukcióhoz, mint jogos fegyveréhez ragaszkodik. Pedig az obstrukció nem egyéb mint a többségi jogvesztés elmélete. A tárgyalások lehetősége ezzel szükségképp megszakadt.

A kormány a jogfolytonosságot nem csak elvileg ismerte el; elismerte tényleg is azért, hogy a lex Dánielt nem alkalmazta. És ez a tetteges jogfolytonosság.

Az ellenzék kötelessége – a jogfolytonosság elve alapján – az lett volna, hogy megadja az indemnitást s a huszonegyes bizottságot küldje ki.

Lehet, hogy ez az ellenzéknek nem lett volna előnyös, de a jogfolytonosságra most már ne hivatkozzanak.

Ámde – azt mondják – a lex Daniel még nincsen visszavonva, az a lex Daniel, a mely szerintük,

jogilag nem is létezik, tényleg pedig az utolsó ülésen nem alkalmaztatott.

Deák Ferenc is kívánta a jogfolytonosságot. De midőn az elismertetett, maga indítványozta a hatvanhetes bizottság kiküldését, melynek az 1848-iki törvények megváltoztatása volt feladata.

Csak miután e bizottság befejezte munkáját s annak elfogadására megvolt a garancia: neveztetett ki a minisztérium s lépett életbe a tényleges jogfolytonosság.

Igen világos az analógia.

Mínt hogy a kormány a lex Dánielt maga is hatalmi ténynek declarálta és az azutáni gyűlés tértyleg a régi házszabály alapján tanácskozott: bele kellett volna a huszonegyes bizottságba menniök, hogy ott közös megelekedésre állapíttassák meg a revízió-tervezet. Csak ennek megtörténte után vonható formálisan is vissza a lex Daniel.

Mert az obstrukció a régi házszabálynak ép oly megsértése, mint a 18-iki határozat. Lényegében az egyik, formában a másik, de mind a kettő sérelem.

Ez tehát a jogfolytonosság elve, a történelem tanúsága szerint.

Pedig akkor egyenrangú történelmi faktorok állottak egymással szemben: a nemzet az egyik, a korona a másik oldalon.

Ma az egyik részen állanak az összes alkotmányos tényezők: másrészt a képviselőház kisebbsége áll. És ez a kisebbség megváltozhatatlannak deklarálja a házszabálylyal való visszaélések rendszerét; míg akkor a nemzet magokat az 1848-iki törvényeket is megváltoztathatoknak nyilvánította

s az országgyűlés az erre hivatott bizottságba a tényleges jogfolytonosság helyreállítása előtt belement.

Érteni lehet tehát azokat, kik ragaszkodnak az obstrukcióhoz mint a parlamenti lázadás fegyveréhez s miután alkotmányos érzékük nem parancsolja, hogy az ország akaratában megnyugodjanak; akarata ellen szeretnék a hazát megmenteni. Vive la nation, quand même. Ez ugyan diktátorság és önkényesség, de hiszen a lázadás természetével összefér. Ezt meglehet érteni. Van benne rendszer.

De nem lehet érteni azokat, akik Deák Ferencnek hívei és mégis ily flagrans módon engedik az ellenzék által megsérteni a jogfolytonosság követelményeit. Mert az ellenzék csak az obstruálási jogfolytonosságért lelkesül, a többségi jogfolytonosságát azonban tagadja. A revíziónak, a parlamenti reformnak, a kormány sorsának eldöntésében mind az obstruálási jog folytonosságát követelik.

És nem lehet megérteni azokat, akik Deák Ferencnek liberális hívei és mégis pártjára állanak azoknak, akik a parlamentarizmust a nemzeti iránynyal ellenkezőnek hirdetik. Térjünk hát vissza a régi megyerendszerhez, állítsuk vissza akkor – mert ez a konzekvencia – a megyék ellenállási jogát; talán még az arany bulla ellenállási záradékát is helyre kellene állítanunk; és szüntessük meg a parlamenti rendszert, a magyar liberalizmus alapintézményét. Ha ezt azok mondják, akik az 1848 előtti Kossuth hívei, azt meglehet érteni. Az 1848-iki Kossuth hívei azt már nem mondhatják, hisz épp ő alapította meg a parlamentarizmust s

nyilatkoztatta elvetendőknek a megyék ellenállási jogát. (Persze nem gondolta meg, hogy erről nem volna szabad lemondania – speciális viszonyaink között.) Kossuth Lajos terjesztett be egy törvényjavaslatot 1848 júl. 18-án, melynek 2-ik szakasza a közadókra nézve a megyére vonatkozólag *úgy* intézkedik, hogy a miniszter rendeleteinek „mulaszthatatlan teljesítéséért az említett tisztviselők akként felelősek, hogy nem teljesítés esetére a pénzügyminiszter által hivatalaikból azonnal elfognak mozdíthatni”. Legkevésbé lehet azonban így beszélni a magyar liberalizmus Deák Ferencre esküvő híveinek. Mert hiszen ha ez igaz, akkor bűnös könnyelműség volt a magyar parlamentarizmust – liberális iskolánk legfőbb követelményét – megvalósítani.

Hagyjuk el az alternatív igazságok váltógazdaságát s adjunk az igazságnak monopóliumot – ebből talán még korrupció sem származik.

Vagy akarjuk a parlamentáris rendszert, s úgy hisszük, hogy az a mi nemzeti törekvéseinknek megfelel; s akkor el kell törölni mindent, ami ezt lehetetlenné teszi. El kell törölni az obstrukció ellenállási jogát, miként el kellett törölni a vármegyék ellenállási jogát.

Vagy mondjuk ki, hogy a parlamentarizmus behozatala tévedés volt; Kossuth Lajosnak s egész liberalizmusnak minden nagy alakjainak veszedelmes tévedése; és akkor rendszeresítsük az obstrukciót, rendszeresítsük a megyék ellenállási jogát, rendszeresítsük az egyesek ellenállási jogát is.

Vagy a vis inertiae helyes, vagy a parlamentarizmus; vitatkozni lehet, hogy melyik helyesebb.

De azon alig lehet vitatkozni, hogy ha a régi fegyvert már eldobtuk, akkor legalább az újat nem szabad megcsorbítani.

A megye ellenállási jogában elvégre több volt a ráció. A mit a törvényhozásban meg nem gátolhatott, a *végrehajtásban* igyekezett megghiúsítani. Ebben volt gyakorlati lehetőség legalább. És volt morális lehetőség abban is, hogy ha romlott is a parlament a *nemzet* egészséges ereje ellenáll.

Azt, hogy egy romlott parlamentet megmenthet egy egészséges nemzet, még hitték őseink; de azt, hogy egy romlott nemzetet megmentsen egy egészséges kisebbség: ezt a mi őseink sohasem hitték.

Ők a nemzetben hittek; a mai ellenzék csak önmagában hiszen.

Csak önmagában hiszen mikor támad; csak önmagában hiszen, mikor majd védekezni kell.

Mert hisz a nemzet, az semmi; annak nincs akarata.

A szabadelvűpárt sem számít semmit. Régebb azért nem, mert apathikus volt; most azért nem, mert energikus.

A vívmányok idején azt mondták, csak azért lehetséges az obstrukció, azért van benne erkölcsi erő, mert a többségben nincs meg az ellenállásra az akarat.

Ma az az akarat ugyancsak megvan; ma még úgy látszik ez adja meg az obstrukciónak az erkölcsi erőt.

Csodálatosan változatos forrásai az obstrukció erkölcsi erejének, melylyel szemben hogy a szabadelvű párt mit tegyen, tudni alig lehet.

Mikor apathicus volt, azért nem volt igaza. Mikor energikus, most meg ép azért nincs.

Törvényes eljárást kívannak tőle, de kijelentik, hogy törvényes utón haladni nem engedik.

De nemcsak a pártról vannak kicsinylő véleménynyel, hanem a nemzetről is.

Azt mondják, hogy korrumpálva vagyunk, hogy ezt a nemzetet támadó harcra vezetni nem lehet.

Sokban igazuk lehet és ez az, ami ellenünk bizonyít.

Éppen mert ez a nemzet gyenge, nem szabad támadó harcra hívni. Éppen mert ez e nemzet támadni nem akar, nem szabad abba belekényszeríteni.

Ha akarata ellen kényszerítik: az alkotmányosság elvébe ütköznek. Ha gyöngye nemzettel támadunk: biztos a bukás.

Ha igazán hiszik, hogy e nemzet harcot akar, és látják, hogy egyre békére szavaz: nem tudják ebből ennek a nemzetnek nagy gyöngeségét megérteni? Nem tudják megérteni, hogy azok, akik a mai békés viszonyok között is a hatalom pártjára állanak s annak ellenére tenni nem éreznek magokban erőt; azok nem lesznek harciasabbak akkor, ha az idők zivatarosra változtak át. Hiszik-e, hogy a ki ma félti az előmenetelét, holnap már existenciáját is kockára teszi szívesen?

Nem azt teszi a közjogi alap felhagyása, hogy nemzeti törekvéseinkről is le kell mondani. Nem a harcról akar az lemondani, aki fegyverkezést ajánl. De a ki elismeri, hogy nincsenek fegyvereink, elismeri, hogy bátortalan a hadsereg és

mégis meg akarja fúvatni a riadót, csupán mert fegyelmeztetlen portyázóit megfékezni képtelen: váljon ez-e az igazi, a győzelemre vezető harci vezér?

A reformok követelése, a gazdasági és morális megerősödés elősegítése, az igazi függetlenségi politika. Minden egyéb csak frázis. Paragrafusokkal nem lehet nyerni csatát.

Az obstrukció jó arra, hogy egy krízist előidézzen, de annak elhárítására képtelen.

Sajátságos okoskodásokat kell megélnünk, mintha visszafelé fordult volna az idők haladó szelleme. Ötven év előtt legyőzöttek hitt előítéletek támadnak fel a parlamentarizmus ellen s védetnek olyanok által, kik magokat a haladás híveinek hiszik.

Immár igen sok furcsaságon mosolyognunk sem szabad.

Gyermekkorunkban tanultunk a khinaiak imádkozó kerekeiről. A kerekre reáteszik a leírt imádságot s egy pár kiválasztott pap forgatja a kerekeket. így száll rendre minden ima ég felé. Az ország többi lakosaira nincsen semmi szükség, nincs szükség, hogy a szívekben áhítat legyen, sem megbánás, sem a jóra való elhatározás. A kiválasztottak forgatják a kerekeket, a nemzet békén lehet.

Mi egykor mosolyogtunk ezen. Nem volt igazunk. Mert hiszen mi más ez, ha nem technikai imádkozás.

Azt azonban nem hisszük, hogy a magyar parlament valaha khinai templommá legyen, melyben csak egy pár kiválasztott forgatja a technikai hon

mentés kerekeit. Mi nem hiszünk üdvösségben hit nélkül; nem hiszünk megváltásban megtérés nélkül. És ha ennek a nemzetnek valóban kevés a hite és kevés benne a megtérés és az elhatározás, akkor mi azt mondjuk: hagyják el önök technikájukat, habár az kényelmesebb; és menjenek az országban szét és térítsék meg az embereket. Ha pedig van hit ebben a nemzetben, csak ereje nincs: adják meg előbb – komoly kitarató reformmunkássággal – az erőt; azután vihetik harcba. Ezt parancsolja a következetesség; ezt parancsolja a fajszeretet is.

Ha pedig nincsen önökben eszme, hogy annak erőt adni képesek legyenek; és ha nincsen önökben lélek, melyet bele leheljenek: hagyják más vezérre a nemzetet, de szembe ne álljanak vele.

*

Foglaljuk össze az elmondottakat.

Helyes és bölcs dolog a parlamenti váltógazdaság; de a meggyőződések váltógazdasága, bár néha igen bölcs, de kevésbé helyes dolog.

Ha speciális viszonyainkat tekintetbe kell vennünk a parlamenti rend kérdéseinél; tekintetbe kell azt akkor is vennünk, mikor a közjogi alapról vitatkozunk.

Ha Anglia példája a helyes, midőn támadni kell a szabadelvűpárt monopóliumát; miért nem helyes, mikor sürgetjük a revíziót?

Nem veszik számba az angol minta következményeit és támadják a revíziót.

De speciális körülményeinket sem veszik számba,

mert támadják a közjogi alapot. És ez a támadás, míg a közjogi helyzeten nem változtatnak, megalapítják a szabadelvűpárt monopóliumát.

Nem bíznak a mai választók magyarságában s be akarják hozni a nemzetiségeket. Félnek a reviziótól – az idegen befolyások erősítése miatt – s parlamenti reformjukkal maguk erősítnék meg az idegen befolyásokat.

Erősnek hiszik a nemzetet, és mégis féltik, hogy minden elnyomó nála kész támogatást talál. Azután néha gyengének is hiszik, de minduntalan támadó harcra vezetik.

Szembeállottak volt a többséggel, mert annak nem volt akarata. Most, hogy megnyilatkozott ez az akarat, még inkább szembeszállanak vele.

Hivatkoznak a jogfolytonosságra s egész akciónk annak folytonos tagadásán alapul.

Amely napon a jogfolytonosság mindenki által elismertetik: az ő egész rendszerük összedőlt, mert az alkotmányos tényezők veszik át jogos uralmukat.

Szerintük azonban a király esküszegő, a többség korrumpált tömeg, a választóközönség pedig nem képviseli a nemzetet.

A kisebbség minden jogosan döntő tényezővel ellentétbe került. Mindenik akciónak tagadja létjogát.

Az ország le fogja vonni ebből a konzekvenciát.

Az ellenzék nem hisz a nemzet erejében. Fél, hogy az el fog tűrni minden önkénykedést – hiszen az ő önkénykedéseit is nyugodtan tűrte el. Most azonban ez a türelem nekik súlyos aggodalmakat okoz; a nemzet tartozik vele, hogy őket megnyugtassa. Tartozik vele, hogy megmutassa, hogy van benne erő, van benne akarat és képes még összetörni mindenkit, a ki akaratával szembe száll.

Ez a feladat.

Nem erőszak lesz ez – dehogy! – csak argumentáció. Csak meg kell nyugtatni azokat, akik azt hitték, hogy ez az ország már éppen mindent el fog tűrni. Meg kell nyugtatni az aggódó lelküket, hadd ragyogjon fel sötét sejtelveik fölött a remény csillogó sugara.

És akkor milyen boldogan, milyen megnyugtatóan fognak – mint a zsarnokoskodó népevezér egykor a fellázadt nép előtt – örömkönnyek között felkiáltani: íme él mégis a nemzet, íme van ereje, van akarata. Íme nem tűr el semmi önkénykedést. A mi hivatásunknak vége. Az idők teljessége bekövetkezett.

Nem kell immár forgatnunk a technikai honmentés kerekeit, van már érzés a szivekben, erő a kezekben és a férfiakban elhatározás. Most már nyugodtak lehetünk. Óh hogy ezt megérvünk még megadatott! Ezt a megnyugvást meg kell szereznünk nekik.

Várják be ezt az időt, s ne panaszoljanak ha addig a támadások özönéből még ő reájuk is hull valami kevés.

Viseljék békével.

Már nem tart soká.

Eljön az idő nemsokára, midőn senki sem támadja már az obstrukciót.

Mert szép és nemes elv az: de mortuis nil nisi bene.

Quisquis hoc!

